

Kiss Lajos András AZ ELVESZETT ATLANTISZ NYOMÁBAN [2]

Az Új Jobboldal vezető teoretikusai, mint Alain de Benoist vagy Alekszandr Dugin, „történelemfelfogásukat” a „tradíció” és a „modernség” oppozíciójára építik, s ebben a szembeállításban persze a hagyomány játssza a pozitív, a modernség meg a negatív szerepet. Nem egészen eredeti az elképzelés, hiszen Julius Evola és René Guénon már a huszadik század első felében megteremtették e meglehetősen bizarr „történelemfelfogás” elméleti kereteit, illetve kidolgozták a hozzá kapcsolódó legfontosabb téziseket is. Alexander Höllwerth eljárását követem, mikor az imént idézőjelbe tettem a történelemfelfogás kifejezést, tudniillik a fejlődés lehetőségének tagadása a tradicionális iskola részéről eleve értelmetlenné teszi a történelem, illetve a történelemfilozófia kategóriájának bevett használatát, mivel csak a modernség felől értelmezve, azaz ha elvileg elfogadjuk a fejlődés lehetőségét – tehát egyfajta retrospektív konstrukció révén – jelenhet meg a történelem mint olyan.[1]

frusztrált olasz arisztokrata

Persze jelentős különbség van Guénon és Evola „tudományos” teljesítménye között. A legtöbb filozófiai kézikönyv és szakmunka ugyan nem, vagy csak periférikusan foglalkozik Guénon munkásságával; mindenesetre a francia ezoterikus gondolkodónak az orientaliztikában, közvetlenül pedig az iszlámkutatásban játszott szerepe nem vitatható. Némi jóindulattal a „komoly tudóst” is fel- és elismerhetjük benne. Julius Evola azonban csak egy frusztrált olasz arisztokrata, aki a második világháború előtt jobb híján az olasz fasizmus apológiájára rendezkedett be (a vereség után némileg korrigálta nézeteit), mégpedig egy meglehetősen zavaros, akárcsak átlagos filozófiai kultúrával és történelmi tudással rendelkező olvasó számára is elborzasztó abszurdításokat, közhelyeket és féligazságokat deklarálva. Noha mondanivalója a legkevésbé sem „dialógusbarát”, hiszen jobbára csak kinyilatkoztat és prófétál, megpróbálom valamennyire komolyan venni állításait, és racionális érvekkel vitatkozni vele.

Nádas Alexandra: Úszó templom I.

a kiteljesedett káosz

Guénon számára az úgynevezett „primordiális tradíció” fundamentumát a hyperboreai őseredet jelenti. Ugyanakkor – sietek hozzátenni – Guénon nem rasszista, sőt az árja civilizáció eredetmítoszát a modern világ „klasszikus illúziói közé sorolja.[2] Szilárd meggyőződése, hogy a hyperboreus tradíció azt a legősibb emberi ösztudást jeleníti meg, ami egyúttal egyfajta „őspólus” és centrum, s a későbbi civilizációkra is ennek az eredeti tradíciónak az ereje sugárzik ki, továbbá ebből magyarázható az ismert történelem minden lényeges mozzanata. A guénoni primordiális tradíció se nem nyugati, se nem keleti, hanem északi eredetű. Egyébként a francia tradicionális gondolkodó modernitáskritikája a „Nyugat” egészére kiterjed. Szerinte a modern nyugati világ a kiteljesedett káosz korszaka, amelyben a racionalizmus, az individualizmus, a demokrácia és az egyenlőség elvei végképp kiüresítették az „őseredeti bölcsességet”. Habár ennek az ősi bölcsességnek az eredete valamilyen eltűnt északi civilizációhoz kapcsolódik, mindezt Guénon kiegészíti egy Nyugat–Kelet oppozícióval. Miközben a Nyugat elvesztette kapcsolatát a tradícióval, illetve az ősi bölcsességet a múltba száműzte, a Kelet (mindenekelőtt India) képes volt megőrizni a hagyomány még élő erejét.[3]

mi, a nem beavatottak

Jellemző, hogy Guénon „történelemfelfogása” a *Manvantara* hindu doktrínájára épül. Eszerint egy emberi világciklus négy korszakra tagolódik, s e korszakokon előrehaladva a „(...) primordiális spiritualitás fokozatosan elhomályosodik; pontosan megegyeznek ezek az antik nyugati tradíciók által arany-, ezüst-, bronz- és vaskornak nevezett korszakokkal. A mi világunk immáron több mint hatezer éve a negyedik világkorban, az úgynevezett *kali-ygában*, a 'sötétség' korszakában jár, amelynek kezdete jóval korábbi a 'klasszikus' történelemben ismert legkorábbi korszakoknál.”[4] Szó se róla, ez egyenes beszéd! Mert minden, amit eddig történelemlétként ismertünk, már a hanyatlás korszakának része, s a „valódi történelem”, elsődlegesen a *krita-ygának* nevezett aranykor, csak a beavatottaknak és a kiválasztottaknak lehet pozitív tudás. Megdöbbentő ez a felfogás, hiszen mi, a nem beavatottak, eddig úgy tudtuk, hogy a hatezer évvel ezelőtti – tehát az államiságot és az írásbeliséget megelőző – korok történelmi eseményeiről alig-alig rendelkezünk ellenőrizhető ismeretekkel. Guénon szerint is: „Ettől az időponttól kezdve az

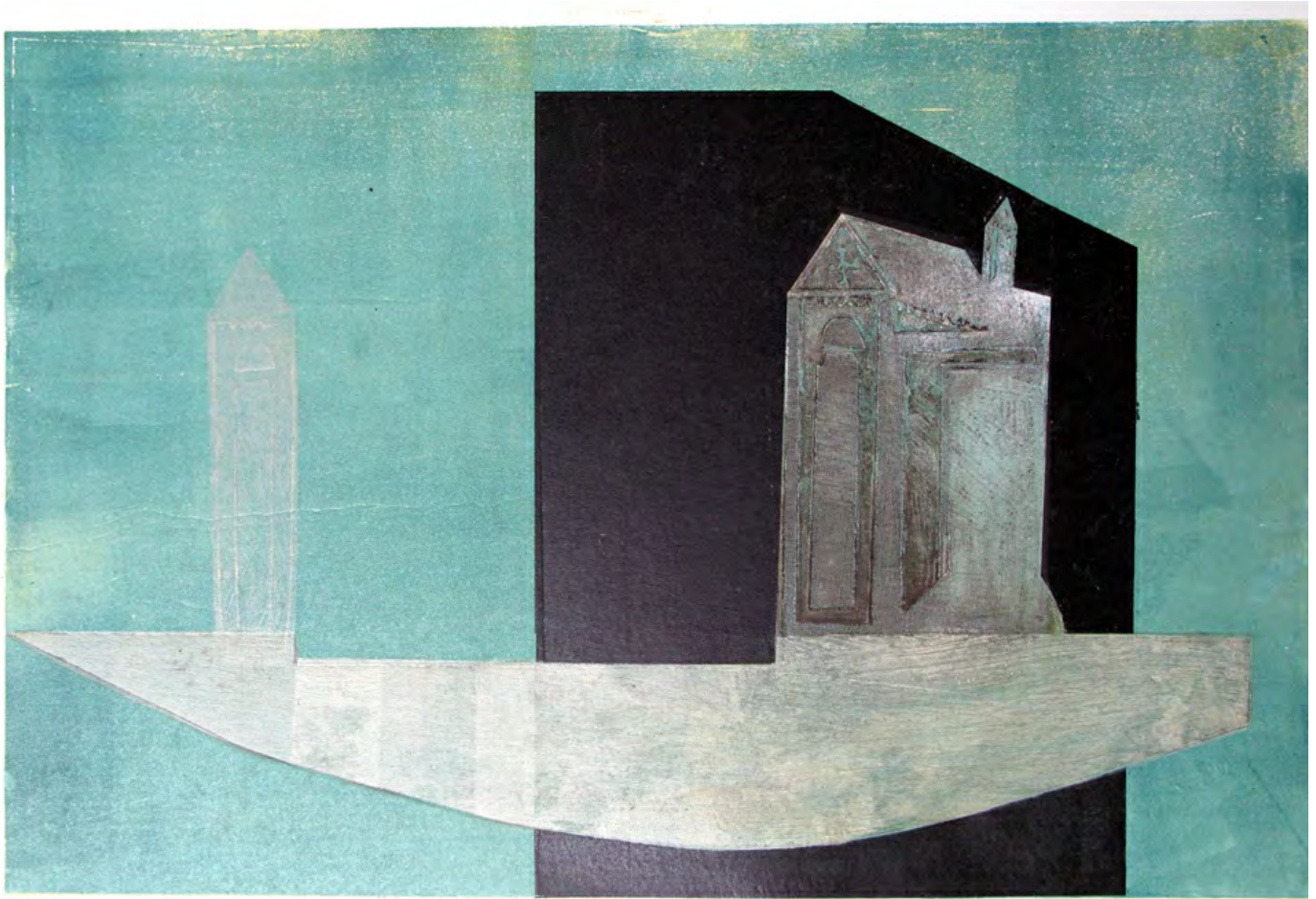
egykor minden ember számára könnyedén elérhető igazságok egyre rejtettebbekké, megközelíthetlenebbé válnak; fokozatosabban egyre kevesebben ismerik azokat, és bár az előbbi korszakokban még élő 'nem emberi' bölcsesség kincse sohasem veszhet el, mégis egyre áthatolhatatlanabb fátyolba burkolózik, elrejtőzve, és rendkívül nehezen felfedezhetővé válva az emberek számára.”[5]

rejtély

Mielőtt e különös „történelemfilozófia” ellentmondásosságának részletkérdéseire térnék, érdemes az „aranykor” és az „őspólus” névnel, illetve konkrét földrajzi elhelyezkedésénél megállni. Guénon hol Atlantisznak, hol Hyperboreae-nak, hol Agarthának mondja. A *Világkirály* című munkájának egyik lábjegyzetében írja: „Az atlantai és a hyperboreai tradíció találkozási pontjának pontos meghatározása nagy nehézségeket támaszt, mert bizonyos nevek felcserélése sokszoros zűrzavart okoz; mindazonáltal a kérdés talán nem teljesen megoldhatatlan.”[6] Nekem mint nem beavatottnak továbbra is rejtély, miképpen tudja a „szakrális geográfia” és a „szakrális történelem” ugyanazt a helyet hol az északi Hyerboreával (ez nagyjából a mai Grönland területe), hol a Himalája alatt található Agarththa „ősi civilizációjával”, némelykor pedig – valószínűleg a mai Észak-Afrika és a mai Közép-Amerika közé eső, vagyis az Atlanti óceán közepén található – elveszett Atlantisszal azonosítani.

legyünk nagyvonalúak

Guénon ezeket a dilemmákat vélhetően szórszálhasogatásnak tartotta volna, hiszen a „szakrális geográfia” világában a tények korántsem azt jelentik, mint a „profán gondolkodás” képviselőinek. A *mennyiség uralma és az idők jelei* című könyvében írja: „Éppen ezért Kelet és Nyugat kérdése nem egyszerűen földrajzi kérdés, ha csak e kifejezést nem modern értelmétől eltérő jelentésben alkalmazzuk, ugyanis létezik egy szimbolikus földrajz is (...).”[7] Így persze érthető, hogy az őspólus kapcsán Guénon hol spirituális centrumról, illetve centrumokról beszél (de legyünk nagyvonalúak: ebben az esetben nem érdemes a konkrét földrajzi és történeti tényeket számon kérni, hiszen mítoszokról van szó), hol pedig valóságosan is létező városokat, szigeteket nevez meg, ami azt sugallja, hogy az ősi helyet történetileg is létezőnek tekinti. Láthatóan igyekszik összekapcsolni a történelmet és a meta-történelmet, a geográfiát és a meta-geográfiát, s ez csakis tautologikus érveléssel lehetséges. Guénon a történeti tényeket nem empirikus események sokaságának tekinti, hanem olyan meta-empirikus, úgynevezett szakrális történetbe rakja, ahol a történelmileg létezett nyers tények – a maguk sajátos módján – egységes harmóniába, illetve egy szimbolikus megfelelési törvénynek köszönhetően, valamilyen magasabb rend igazságaiba fordulnak.[8] E magasabb rendű igazságok a modern tudomány (egyébként nem feltétlenül dogmatikus) „próza” kritériumrendszerével elérhetetlenek, hiszen a „magasabb rendű” igazságok éteri magasságokban lebegnek.

Nádas Alexandra: Úszó templom II.

a misztagóg

Érdekes itt visszatérni az idézetben is szereplő „magasabb rendű” (olykor a nyelvileg amúgy is képtelen fordításban a helyesírást felrúgva „magasabbrendű” alakban) kifejezéshez. E fogalommal ugyanis az okkultisták és a primordiális tradíció hívei munkáiban unos-untalan találkozhatunk. Az elszánt és szinte paranoiává vált „vertikalizmusnak” alapos elemzése izgalmas szociológiai és mélylélektani feladatot jelenthetne. De most lemondok erről az átfogó analízisről, s megelégszem Immanuel Kant néhány utalásával, amely napjainkban is példa lehet, miként kell az emelkedett „misztikus hangütést” kritizálni. Kant korának neoplatonikus és romantikus filozófusait bírálta, ám érvelése általánosítható, s ugyanúgy érvényes a modern és posztmodern misztikus és apokaliptikus beszédmódra. A *filozófiában újabban meghonosodott előkelő hangnemről* című írásban, miután Platón egyik leveléből idéz, amelyben a görög filozófus a tudatlan népet a beavatott filozófusokkal állítja szembe, Kant így kommentál: „Ki nem látja itt a misztagógot, aki nemcsak önmagáért rajong, hanem ugyanakkor egy klubnak is a tagja, s midőn úgy szól követőihez, hogy megkülönbözteti őket a néptől (a beavatatlanok összessége jelenti a népet), akkor állítólagos filozófiájával adja az előkelőt.”^[9] A következő mondatban pedig aktualizál, hogy manapság is rendre feltűnnek a modern kor misztagógjai, akik az előkelő, misztikus-platonikus nyelvezet feltámasztásával keltenének figyelmet – ilyen kijelentésekben: „Minden emberi filozófia csak a hajnalpírt rajzolhatja meg, a Napot sejteni kell.”^[10] Lehetséges, hogy mindez nagyon előkelően hangzik, mondja Kant, de ahhoz, hogy az ember sejtse Napot, előbb mégiscsak látnia kell.^[11] Persze akik csak a színpadi Napot óhajtják rajongóikkal láttatni, nemigen törődnek az effajta érveléssel, mert az orákulumként „Izisz istennő fátyla” mögé bekukkantani akarók, a fátyol mögött úgyis azt vélik „látni”, amit mindig is látni szerettek volna.^[12]

mindig cél

Fontosabb most az a kritika, amelyet Kant *A fakultások vitája* című munkájának második szakaszában fogalmaz meg három lehetséges, de szerinte egyaránt téves történelemfilozófiai álláspontról. Az első felfogást (itt nem sorrendben haladok, Kant ezt másodikként említi) *eudémonizmusnak* vagy *chiliazmusnak* nevezi. Az álláspont képviselői az

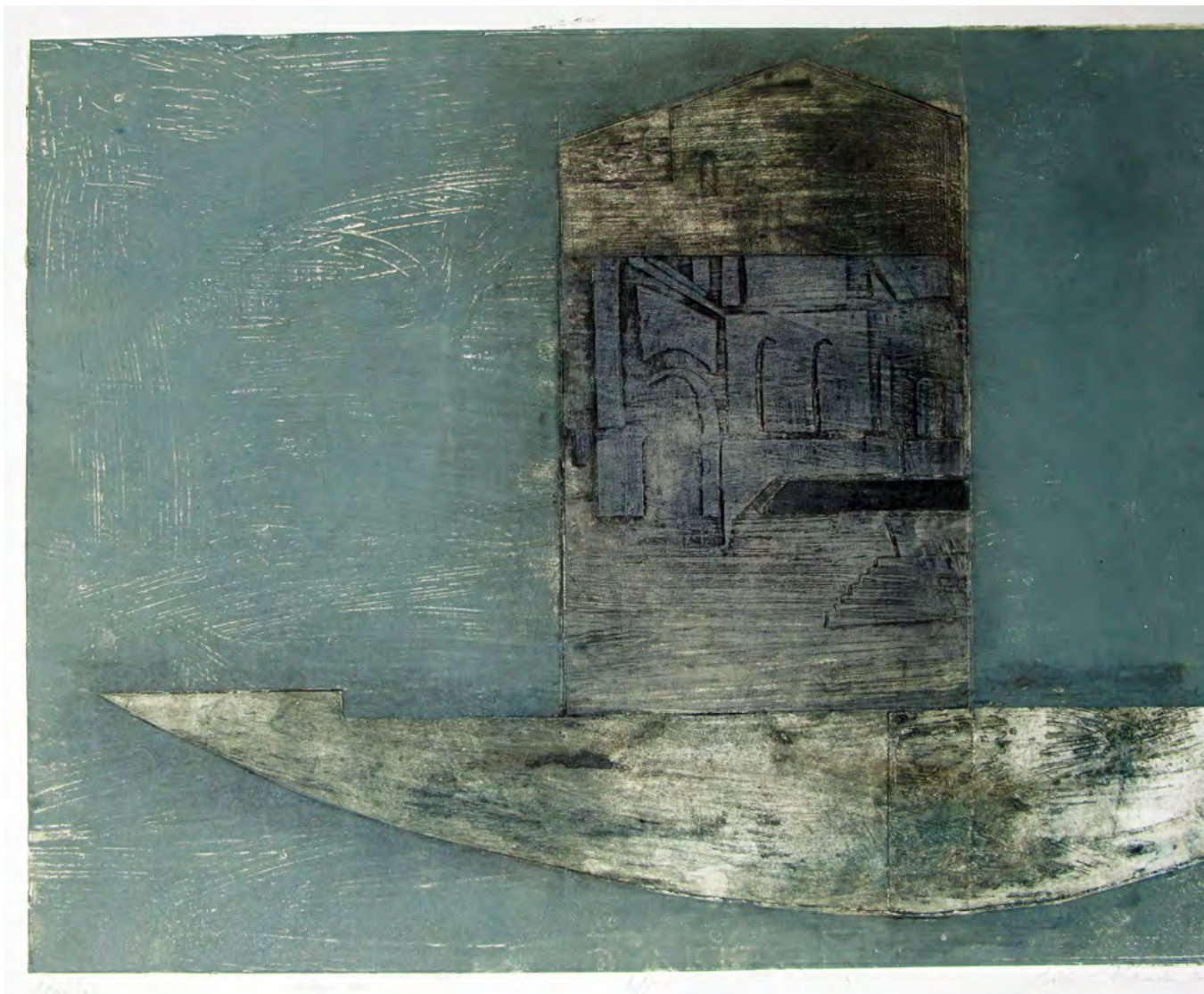
emberi nem „jó pályán haladásáról” beszélnek. Vagyis szerintük a történelem a szakadatlan fejlődés vonalát rajzolja meg. Meglepőnek tűnik, hogy a felvilágosodott Kant visszautasítja ezt a naiv „progresszívizmust”, mondván: az emberben lakozó jó és rossz aránya nemigen változott a történelem során. Magától adódik tehát a kérdés: egy olyan konstans természettel rendelkező lény, mint az ember, miként képes T_2 időpontban jobb világot teremteni annál, mint amilyenre T_1 időpontban képes volt? Kant szerint az „okozatok nem haladhatják meg az okozatok tehetségét (...)”. [13] Ráadásul ez a naiv progresszívizmus, illetve utópisztikus történelemfilozófiai felfogás komoly erkölcsi dilemmákat is felvet. Jól ismert a kanti etika első számú kategorikus imperatívusza, miszerint „embertársainkat sohase használjuk eszköz gyanánt, hanem mindig célnak tekintjük őket”.

hepiendizmus

Csak hogy Kant az „embertársaink” fogalmán nemcsak a mindenkori kortársakat érti, tehát nemcsak az ugyanahhoz a nemzedékhez tartozó embereket, hanem az előző nemzedékek tagjait is. A parancsnak így nem csupán szinkron, de egy diakronikus struktúrában is érvényesnek kell lennie. Tulajdonképpen az egykor élt embertársainkat sem tekinthetjük eszközöknek, mikor céljaink elérésére törekszünk. Márpedig minden progresszívizmus, illetve utópisztikus elmélet (az úgynevezett hepiendizmus), talán szándéktalanul, de ezt teszi! Könnyen belátható, érvel Kant, hogy a fejlődés csúcsára érő nemzedékek, csakis úgy élvezhetik a történelmi fejlődés paradicsomi végállapotát, ha eszközként használják az előző nemzedékek szenvedéseit. Pedig igaz, nem érünk kevesebbet, de többet sem, mint az évszázadokkal vagy évezredekkel előbb éltek.

bohózat

Az emberek többsége mégsem az effajta „hepiendizmus” bűvöletében él, hanem úgy tartja, hogy nemünk legfontosabb jellemvonása a balgaság. Vagyis mi, emberek, bizonyos hajlammal rendelkezünk, hogy olykor jó útra térjünk, „ám rajta meg nem maradhatunk, nehogy – akárcsak a változatosság kedvéért pusztán – gúzsba kössön bennünket egyetlen cél is”. Valahogy úgy cselekszünk, mint Sziszüphosz, aki felgörgeti a követ a hegyre, bár tudja, hogy visszagurul. Vagy mint a gyerekek, mikor homokból várat építenek, hogy aztán a kész művet széttapossák. Mintha az emberek szántsándékkal rónának magukra reménytelen és kilátástalan fáradozást. Kant *abderitizmus*nak [14] nevezi ezt az álláspontot, ami a remény és reménytelenség közötti állandó oszcillálásra kényszerít. Így az egész emberi történelem bohózattá lesz: a jó és rossz, a fejlődés és a hanyatlás korszakai állandóan változtatják egymást.

Nádas Alexandra: Úszóház

még mindig itt vagyunk

A legérdekesebb – s a vizsgált tradicionális iskola szempontjából döntő jelentőségű – álláspontot Kant „*morális terrorizmusnak*” nevezi. Eszerint a világban zajló történések és fejlemények irányát az állandó hanyatlás jellemzi. Ahogy előrehaladunk a történelemben, minden egyre rosszabb lesz. (Egyébként a tradicionális iskola hívei alapvetően ezt vallják.[15]) Kant elutasítja ezt a felfogást is, mondván: „Az emberi nem mind gonoszabb állapotok iránt tartó hanyatlása nem lehet makacsul szüntelen; hisz a romlás bizonyos fokán fölörldnénk nemünk. Szaporodván a nagy, hegyként tornyosuló szörnyettek s a velük arányos bajok, ezért mondják: feneketlenebb már nem lehet a gonoszság – fölvirrad az utolsó ítélet napja, s a jámbor rajongók minden dolog újjáteremtéséről és egy, a tűzben alámerülvén megújodott világról álmodnak máris.”[16] Ez a kissé nehézkes szöveg valóban primordiális jelentőségű. A mondat első fele, a nyaktekert megfogalmazással együtt is, viszonylag könnyen érthető: ha az emberi történelem hanyatlása megállíthatatlan folyamat volna, és a hanyatlás történelemtudományi szükségszerűség (egyúttal végzet) következményeként állna elő, már régen eltűnt volna az emberi nem. A tény, hogy még mindig itt vagyunk (és még most is, kétszáz évvel Kant után), legalábbis kételyeket ébreszt az „állandó hanyatlás” elvének univerzális érvényességével szemben.

az újrakezdés lehetősége

De még érdekesebb a mondat másik fele. Ez ugyanis azt mondja, hogy az apokalipszis prófétái önmagukkal valahogy mégiscsak kivételt tesznek, hiszen a történelem utolsó napja (az apokalipszis) több annál, semhogy „minden dolgok vége” legyen, mert számukra – de csakis számukra(!) -, a magasabb rendűek, a beavatottak, a *rasszok feletti rassz* (Evola) képviselői számára biztosított egy új, történelmen túli történelem, tehát az újrakezdés lehetősége. Nekik az

utolsó nap egyúttal az új világ első napja. Ez a különös attitűd emlékeztet az újabban – elsősorban az Egyesült Államokban – terjedő hóbortra, hogy a „világvégét váró” emberek egyes csoportjai tonnaszámra halmozzák fel a marhahúskonzervet, atombiztos óvóhelyeket építenek, egy kisebb állam hadseregének elegendő fegyverezést gyűjtenek össze stb., hogy ha valami katasztrófa következtében körülöttük el is pusztul a világ, ők túléljék az apokalipszist. A kérdések, például hogy mit ér az élet egy elborzasztó kilátásokkal kecsegtető kulturális és civilizációs sivatagban – hiszen a jól felszerelt óvóhelyekről előbb vagy utóbb elő kell bújni -, láthatóan nem foglalkoztatják őket. Ami engem illet, minden hibájával és erőtlenségével együtt magaménak vallom az utóbbi két és félezer év európai kultúrájának értékeit (a szabadságot, a keresztényi szeretetet, a humanizmust, az igazságosságot, a szolidaritást), mindazt, amit a primordiális tradíció hívei a rontott sudra-tudat szellemiségéhez sorolnak. Éppen ezért, amivel kecsegtetnek, nem vonz, ilyen áron még az apokalipszist sem szeretném túlélni.

csúcsértelmiségi rasszizmus

De maradjak nagyvonalú és önkritikus! Nemcsak a primordiális tradíció, bizonyos fokig a normáltudomány képviselői sem mentesek egyfajta, a „rasszok fölötti rasszizmus bűnétől”. Pierre Bourdieu egyik 1978-as előadásban erre figyelmeztet. *A rasszizmus és az értelmiség* központi tézise, hogy az értelmiség rasszizmusa különös rasszizmus, amely látszólag egészen más természetű, mint frusztrált kispolgár direkt és szókimondó rasszizmusa. Az értelmiségi, főképpen a tudomány területén működő csúcsértelmiségi rasszizmusa elsősorban saját referenciacsoportja kulturális tőkéjének reprodukciójához és transzmissziójához kapcsolódik. A tudomány emberei az általuk birtokolt kulturális és tudástőkét isteni adománynak tekintik, amely egyúttal privilegizált szerepet biztosít nekik a társadalmi struktúrában. De mint minden rasszizmus, ez is a felsőbbrendűség fantazmáját teremti meg. „Minden rasszizmus esszencialista, az értelmiség rasszizmusa is az uralkodó osztály szociodiceájának (eleve elrendelt társadalmi igazságosság) formáját ölti magára. Ennek a csoportnak a hatalma részint az olyan titulusok birtoklásán nyugszik, mint a kiváló egyetemeken szerzett diplomák. Ezek valódi garanciái az értelmiségi létnek, s egyúttal biztosítják, hogy ugyanolyan befolyásos hatalmi pozíciókat szerezzen valaki a gazdasági életben, mint amilyenekre régebben a nemesi címekkel és a vagyoni tulajdonnal lehetett szert tenni.”^[17] Ez az értelmiségi rasszizmus, ha mértéktelenné válik, nagyon veszélyes formát is ölthet, amelyre Bourdieu a francia Új Jobboldal értelmiségi műhelyének rafinált nyelvezetét hozza fel példának.^[18]

távlataiban veszélyes

A francia Új Jobboldal teoretikusai látszólag korrekt politikai nyelvezetet használnak. Az alacsonyabb rasszokról alkotott lebecsülő véleményüket eufémizmusokba öltöztetik, s argumentációjuk elsősorban nem a huszadik század közepére lejáratódott „biologizmus” fogalomrendszerére épít, hanem társadalomtudományi (szociológiai, antropológiai, archeológiai, néprajzi, vallástudományi) és filozófiai ismeretekkel operál. Szociológiailag magyarázható az új típusú rasszizmus erősödése (a modern vagy posztmodern kapitalizmus „ostora” sokszorosan sújtja a hagyományos humánértelmiséget, amelynek jó része amúgy is nehezen ismeri ki magát ebben a „futóhomokra” épülő világban), de erkölcsileg és a józan tudományosság érvrendszerével fel kell lépni ellene, mert távlataiban veszélyes. Bourdieu-vel együtt magam is úgy vélem, nem „stigmatizálni kell a stigmatizálókat”, hanem megkísérelni racionális érvekkel vitatkozni velük.

[folytatjuk...]

A tanulmány első része a Liget 2014 / 12. számában jelent meg.

[1] „Ugyanis (...) a 'történelem' olyan fogalom, amely a tradíció paradigmájától idegen, és a modernség paradigmájához rendelhető.” Höllwerth, Alexander: *Das sakrale eurasische Imperium des Aleksandr Dugin*. Eine Diskursanalyse zum postsowjetischen russischen Rechtsextremismus. Ibidem-Verlag. Stuttgart, 2007. 508.

[2] François, Stéphane: *Au-delà des vents du Nord*. L'extrême droite française, le pôle Nord et les Indo-Européens. Presses universitaires de Lyon. Lyon, 2014. 193–194.

[3] „Az elveszett tradíció csak az élő tradicionális szellemmel felvett kapcsolat révén állítható helyre és kelthető életre, ez a szellem pedig, mint fentebb elmondtuk, már csak Keleten él.” Lásd Guénon, René: *A modern világ válsága*. Kvintesszencia Kiadó. Debrecen, 2008. 38. Ford.: Baranyi Tibor Imre

[4] I. m. 13.

[5] I. m. 13.

[6] Guénon, René: *Metafizikai írások II*. A Világkirály. Farkas Lőrinc Imre Kiadó. Budapest, 1993. 76. Ford.: Baranyi Tibor Imre

[7] Guénon, René: *A mennyiség uralma és az idők jelei*. Kvintesszencia Kiadó. Budapest, 2006. Ford.: Buji Ferenc. Hogy méltányosak legyünk Guénonnal, a földrajzi és a kulturális-civilizációs fogalmak jelentéstartalmai valóban eltérhetnek egymástól. Például Edmund Husserl is úgy érvelt az 1935-ös híres prágai előadásában, hogy az európai szellem és az európai racionalitás immár nem korlátozódik a földrajzi értelemben vett Európára, pontosabban Nyugat-Európára, hanem jelen van az Egyesült Államokban, Ausztráliában, Kanadában stb., vagyis mindenütt, ahol a modern nyugati racionalitás, a polgári demokrácia, a racionális-bürokratikus társadalomszervezési modell meghonosodott. (A mai olvasóban némi megütközést kelthet, hogy Husserl ugyanakkor az Európában kóborló cigányokat, legalábbis szellemi-kulturális értelemben, nem tekinti Európához tartozóknak.) Ugyanakkor Husserl nem hivatkozik semmiféle magasabb rendű (primordiális) tudásra, amely csak a „beavatottak” számára hozzáférhető, hanem a maga „krízisfilozófiájában” minden racionálisan gondolkodni képes embertársát igyekszik megszólítani. Lásd Husserl, Edmund: 'Az európai emberiség válsága és a filozófia'. In: Uő. *Válogatott tanulmányai*. Gondolat Kiadó. Budapest, 1972. 323–367. Ford.: Baránszky Jób László.

[8] Lásd Guénon, René: *A mennyiség...*, De nem leszünk okosabbak akkor sem, ha Evola munkáira támaszkodunk. A *Lázadás a modern világ ellen* című könyvének egyik fejezetében (A 'Pólus' és a hyperboreus székhely) jórészt ő is Guénonra hagyatkozik, amikor azt állítja, hogy ez egyszerre szimbolikus és reális székhely, ami lényegében azt jelenti: geográfiaileg oda teszi, ahová éppen akarja. Lásd Evola, Julius: *Lázadás a modern világ ellen*. A cinóberösvény könyvei. Kötet Kiadó. Budapest-Nyíregyháza, 1997. Ford.: Szongott Rudolf. Főleg 235–251.

[9] Kant, Immanuel: 'A filozófiában újabban meghonosodott előkelő hangnemről'. In: Kant, Immanuel / Derrida, Jacques: *Minden dolgok vége*. Századvég Kiadó. Budapest, 1993. 22. Ford.: Nyizsnyánszki Ferenc

[10] Kant, i. m. 23.

[11] Guénon és Evola „szoláris” (a Napból kiinduló) őscivilizációról vagy tradícióról, illetve folyamatról beszél; Evola szerint ez nem mítosz, „hanem a mi igazságunk (...)” Majd néhány sorral lejjebb: „Az irániak a legtávolabbi Északon fekvő *airyanem vaejóról* beszélnek, és benne a 'fényistent' látják (...)”. Evola, Julius: *Pogány imperializmus*. Nemzetek Európája Kiadó. Budapest, 2003. 12. Ford.: Szmorad Csaba. Észre kell venni, hogy szinte minden korszak misztagógjai és okkultistái különös késztetést éreznek magukban, hogy a „Fény” és „Nap” szóvivőjének szerepében tetszelegjenek. Ez felettébb előkelő feladat, hiszen ennek révén nem is emberi, hanem „isteni úton” járnak.

[12] Figyelemre méltó Derrida megjegyzése a kanti szöveghez: „Kant kibocsátja fullánkját: nem közli velünk, mondja, mennyire vékony ez a fátyol. Valószínűleg nem elég vékony, még túlságosan vastag ahhoz, hogy ne tehessünk bármit a fátyla vagy leple mögött megbúvó kísértettel (*Gespenst*). Mert másképpen, ha a fátyol abszolút vékony és áttetsző volna, akkor látomásról, látásról (*Sehen*) lenne szó, márpedig, jegyzi meg Kant könyörtelenül célba találva, ezt el kell kerülni (*vermeiden*). Mindenekelőtt látnunk nem szabad, csak megsejtenünk valamit a fátyol alatt.” Derrida, Jacques: *A filozófiában újabban meghonosodott apokaliptikus hangnemről*. In: *Minden dolgok...*, 58. Ford.: Angyalosi Gergely

[13] A kanti történelemfilozófia kérdéseiről részletesebben is írok a „Mit remélhetünk?” – A remény fogalma a kanti történelemfilozófiában című írásomban. In: Kiss Lajos András: *Teóriák hálójában*. L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2006. 147–158.

[14] Az abderitizmus teológiai műszó, amely az emberi nem történetének eleve elrendeltségét jelenti.

[15] A rend kedvéért el kell ismerni, hogy a primordiális tradíció képviselői olykor elfogadják a fejlődés lehetőségét, bár csekély szerepet tulajdonítanak neki. Az alászállás (degresszió) folyamata nem egyenletesen halad előre, mondja Guénon, hanem „(...) két ellentétes tendenciát kell nyomon követnünk mindenben, egy alászállót és egy felemelkedőt, vagy másképpen kifejezve, egy centrifugálist és egy centripetálist; az egyik vagy a másik tendencia eluralkodása eredményezi a megnyilvánulás két komplementer fázisát, amelyeket szimbolikusan gyakran a szívveréshez vagy a légzés két fázisához hasonlítanak.” Guénon, *A modern...*, 15. Lásd még Buji Ferenc: 'A modernitás premodern gyökerei'. Horváth Róbert / Murányi Tibor (szerk.): *Láthatatlan rezgéseim tánca minden*. A hetvenéves László András köszöntése. AKTÉMOSYNÉ. Budapest, 2012. 145.

[16] Kant, Immanuel: 'A fakultások vitája'. In: Uő. *Történelemfilozófiai írások*. ICTUS. Szeged, 1995–1997. 418. Ford.; Mesterházi Miklós

[17] Bourdieu, Pierre: Le racisme de l'intelligence. In: Uő. *Questions de sociologie*. Les Éditions de Minuit. Paris, 1987/2002. 264–265.

[18] G. R. E. C. E. Betűszó, teljes alakja: Groupement de Recherche et d'Études pour la Civilisation Européenne. Az elsősorban Alain de Benoist nevéhez kötődő szellemi csoportosulás, a francia Új Jobboldal nemzetközileg is ismert műhelye.